

بررسی نقش دبیران زبان خارجی در تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان دوره اول دبیرستان

اکرم کشاورز تورانداز - پژوهشگر و دبیر زبان انگلیسی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش دبیران زبان خارجی در تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان دوره اول دبیرستان انجام شده است. هوش کلامی زبانی به‌عنوان یکی از هوش‌های چندگانه گاردنر، توانایی درک و تولید زبان گفتاری و نوشتاری، و استفاده مؤثر از کلمات برای بیان اندیشه‌ها تعریف می‌شود. این پژوهش به روش تحلیلی کیفی و با مرور منابع علمی معتبر شامل کتاب‌ها، مقالات پژوهشی و گزارش‌های آموزشی انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که دبیران زبان خارجی از طریق ایجاد محیط آموزشی تعاملی و حمایت‌کننده، به‌کارگیری روش‌های تدریس متنوع مبتنی بر هوش‌های چندگانه، ارائه فعالیت‌های گروهی و پروژه‌محور، استفاده از داستان‌گویی و بحث‌های کلاسی، و ارائه بازخورد مستمر و سازنده، نقش تعیین‌کننده‌ای در تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان ایفا می‌کنند. همچنین، هوش کلامی خود دبیران و توانمندی زبانی آنان بر کیفیت تدریس و میزان موفقیت در پرورش این توانایی در دانش‌آموزان تأثیر مستقیم دارد. نتایج پژوهش بر لزوم توجه به توانمندی‌های زبانی دبیران و به‌کارگیری رویکردهای مبتنی بر نظریه هوش‌های چندگانه در طراحی فعالیت‌های آموزشی تأکید دارد.

واژگان کلیدی: هوش کلامی زبانی، دبیران زبان خارجی، دوره اول دبیرستان، هوش‌های چندگانه گاردنر، روش‌های تدریس.

۱. مقدمه

دوره اول دبیرستان، مرحله‌ای حساس در شکل‌گیری مهارت‌های زبانی و شناختی دانش‌آموزان به‌شمار می‌آید. در این دوره، آموختن زبان خارجی نه‌تنها به‌عنوان یک درس تحصیلی، بلکه به‌مثابه بستری برای توسعه توانایی‌های کلامی و ارتباطی اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. هوش کلامی زبانی (Verbal Linguistic Intelligence) یکی از مؤلفه‌های کلیدی نظریه هوش‌های چندگانه هوارد گاردنر است که به توانایی فرد در درک کلمات، استفاده از زبان برای توصیف رویدادها، ایجاد ارتباط و بیان افکار از طریق استعاره و اصطلاحات اشاره دارد--۱۳.

با وجود اهمیت هوش کلامی در فرایند یادگیری زبان، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بسیاری از دانش‌آموزان در دوره اول دبیرستان با چالش‌هایی در زمینه توسعه مهارت‌های گفتاری و نوشتاری مواجه هستند-۱۰. یکی از دلایل اصلی این مسئله، آگاهی محدود دبیران از اهمیت هوش کلامی زبانی و کاربردهای آن در فرایند تدریس است-۱۰. از سوی دیگر، برخی دبیران زبان خارجی از صلاحیت حرفه‌ای کامل برای آموزش مؤثر برخوردار نیستند- که این خود بر کیفیت آموزش و رشد هوش کلامی دانش‌آموزان تأثیر منفی می‌گذارد. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش و جایگاه دبیران زبان خارجی در تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان دوره اول دبیرستان انجام شده است. سؤال اصلی پژوهش این است که دبیران زبان خارجی از چه راهکارها و روش‌هایی می‌توانند در جهت پرورش و تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان گام بردارند و چه عواملی بر موفقیت آنان در این زمینه تأثیر می‌گذارد؟

۲. چارچوب نظری

۲.۱. نظریه هوش‌های چندگانه گاردنر

هوارد گاردنر، روان‌شناس برجسته، نظریه هوش‌های چندگانه را در سال ۱۹۸۳ مطرح کرد. بر اساس این نظریه، هوش انسان به یک توانایی واحد محدود نمی‌شود، بلکه شامل هشت نوع هوش متمایز است: هوش کلامی زبانی، هوش دیداری فضایی، هوش درون‌فردی، هوش میان‌فردی، هوش منطقی ریاضی، هوش موسیقایی، هوش جسمانی جنبشی و هوش طبیعت‌گرا-۱۳. این نظریه نقطه‌عطفی در رویکردهای آموزشی ایجاد کرد و توجه معلمان و پژوهشگران را به تنوع توانمندی‌های یادگیرندگان جلب نمود-.

۲.۲. هوش کلامی زبانی

هوش کلامی زبانی به توانایی تفکر در قالب کلمات و استفاده از زبان برای بیان اندیشه‌ها به دیگران اطلاق می‌شود-۳۵. این نوع هوش شامل مهارت‌هایی چون گوش دادن، سخن‌گفتن، خواندن و نوشتن است و افرادی که از هوش کلامی بالایی برخوردارند، توانایی برجسته‌ای در درک و تولید زبان گفتاری و نوشتاری دارند- هوش کلامی در فرایند یادگیری زبان خارجی نقشی بنیادین ایفا می‌کند؛ چراکه فراگیران برای درک مطلب، بیان مقصود و برقراری ارتباط به این توانایی نیازمندند-۳۵.

در نظریه هوش‌های چندگانه، نقش معلم از جایگاه چندوجهی و چندبعدی برخوردار است-۱۳. معلمان می‌توانند با شناسایی هوش‌های غالب دانش‌آموزان و طراحی فعالیت‌های متناسب با آن‌ها، فرایند یادگیری را بهینه‌سازی کنند. دبیران زبان خارجی به‌ویژه می‌توانند با به‌کارگیری رویکردهای مبتنی بر هوش کلامی زبانی، مهارت‌های گفتاری و نوشتاری دانش‌آموزان را به شکل مؤثری توسعه دهند-۱۳. پژوهش‌ها نشان داده است که دبیرانی که از هوش زبانی کلامی بالاتری برخوردارند، در تدریس خود موفق‌تر عمل می‌کنند- و توانایی بیشتری در تشخیص و پرورش این هوش در دانش‌آموزان دارند.

۳. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و به روش تحلیل اسنادی (کتابخانه‌ای) انجام شده است. داده‌ها از طریق مرور نظام‌مند منابع علمی شامل کتاب‌های تخصصی، مقالات پژوهشی منتشرشده در پایگاه‌های علمی معتبر (مانند Civilica، Magiran، SID، Elmnet، و پایگاه‌های بین‌المللی)، و گزارش‌های آموزشی مرتبط با موضوع گردآوری و تحلیل شده‌اند. معیارهای انتخاب منابع شامل ارتباط مستقیم با موضوع پژوهش، اعتبار علمی و تاریخی انتشار (عمدتاً منابع پس از سال ۲۰۱۰) بوده است. داده‌های گردآوری‌شده با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، کدگذاری و مقوله‌بندی شده و سپس در قالب یافته‌های پژوهش ارائه گردیده‌اند.

۴. یافته‌های پژوهش

۴.۱. راهکارهای تقویت هوش کلامی توسط دبیران زبان خارجی

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دبیران زبان خارجی از طریق راهکارهای متعددی می‌توانند به تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان بپردازند:

ایجاد محیط آموزشی تعاملی و حمایت‌کننده: دبیران با ایجاد فضایی که دانش‌آموزان در آن بدون ترس از اشتباه به بیان افکار خود بپردازند، زمینه مناسبی برای رشد هوش کلامی فراهم می‌آورند-۱. محیط یادگیری تعاملی، مشارکت فعال دانش‌آموزان را افزایش داده و فرصت‌های بیشتری برای تمرین مهارت‌های گفتاری ایجاد می‌کند.

استفاده از فعالیت‌های مبتنی بر هوش کلامی زبانی: فعالیت‌هایی چون داستان‌گویی، بحث‌های کلاسی، مصاحبه، ایفای نقش، مناظره و خواندن بلند متون، از جمله راهکارهای مؤثر در تقویت هوش کلامی محسوب می‌شوند-۱۰. پژوهش هالی (۲۰۱۷) نشان داد که مدل یادگیری داستان‌محور مبتنی بر هوش کلامی زبانی که شامل پنج مرحله استدلال، بحث، تفسیر، سخن‌گفتن و نوشتن است، مهارت‌های گفتاری بهتری را در دانش‌آموزان ایجاد می‌کند-۱۰.

ارائه فعالیت‌های گروهی و پروژه‌محور: فعالیت‌های گروهی فرصت تعامل کلامی میان دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد و آنان را به استفاده فعال از زبان خارجی ترغیب می‌کند-۱. در این فعالیت‌ها، دانش‌آموزان برای هماهنگی، تبادل نظر و ارائه نتایج، ناگزیر به استفاده از مهارت‌های کلامی هستند.

بازخورد مستمر و سازنده: ارائه بازخورد به‌موقع و هدفمند درباره مهارت‌های گفتاری و نوشتاری دانش‌آموزان، به آنان کمک می‌کند تا نقاط قوت و ضعف خود را بشناسند و در جهت بهبود گام بردارند-۱.

توجه به تفاوت‌های فردی: دبیران با شناسایی نیازها و توانمندی‌های زبانی هر دانش‌آموز و تنظیم فعالیت‌ها بر اساس آن، می‌توانند فرایند یادگیری را شخصی‌سازی کرده و هوش کلامی را در همه دانش‌آموزان (با سطوح مختلف توانایی) تقویت نمایند-۱.

۴.۲. تأثیر هوش کلامی خود دبیر بر فرایند تدریس

یافته‌ها حاکی از آن است که هوش کلامی خود دبیران زبان خارجی تأثیر مستقیمی بر کیفیت تدریس و موفقیت آنان در پرورش این توانایی در دانش‌آموزان دارد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که پیش‌نیازهای خودکارآمدی تدریس معلمان زبان انگلیسی شامل متغیرهای شخصی از جمله هوش کلامی و مهارت زبانی است-۲. دبیرانی که از هوش کلامی بالاتری برخوردارند، توانایی بیشتری در ارائه توضیحات شفاف، برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان و تشخیص نیازهای زبانی آنان دارند-۳. همچنین، معلمان با تجربه‌تر که مهارت‌های زبانی و کلامی برجسته‌تری دارند، بهتر می‌توانند تغییرات زبانی را تشخیص دهند و به دانش‌آموزان در بهبود تلفظ و مهارت‌های گفتاری کمک کنند-۴.

علاوه بر این، پژوهش‌ها نشان داده است که میان هوش کلامی آموزگار و مهارت خواندن دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد- ۲؛ به‌گونه‌ای که دبیرانی که خود از توانمندی کلامی بالایی برخوردارند، در آموزش مهارت‌های خواندن و درک مطلب به دانش‌آموزان موفق‌تر عمل می‌کنند.

۳۴. چالش‌های پیش روی دبیران

با وجود نقش کلیدی دبیران، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که چالش‌هایی نیز در این مسیر وجود دارد. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، آگاهی محدود دبیران از نظریه هوش‌های چندگانه و کاربردهای آن در آموزش زبان است-۱۰. بسیاری از دبیران با مبانی نظری هوش کلامی زبانی آشنایی کافی ندارند و در نتیجه نمی‌توانند از پتانسیل کامل این رویکرد در کلاس درس بهره ببرند- همچنین، برخی پژوهش‌ها نشان داده است که در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی دوره اول دبیرستان، هوش‌های کلامی زبانی و میان‌فردی بیشترین کاربرد را دارند، اما هوش‌های دیداری فضایی و جسمانی جنبشی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند- که این خود می‌تواند تنوع روش‌های تدریس را محدود کند.

چالش دیگر، محدودیت‌های ساختاری کلاس‌های بزرگ و کمبود زمان است که امکان ارائه فعالیت‌های متنوع و فردی‌سازی آموزش را برای دبیران دشوار می‌سازد- در چنین شرایطی، دبیران ممکن است ناچار به استفاده از روش‌های سنتی و یکنواخت شوند که تأثیر چندانی بر تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان ندارد.

۵. بحث و تفسیر

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که دبیران زبان خارجی نقش محوری و چندوجهی در تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان دوره اول دبیرستان ایفا می‌کنند. این نقش نه تنها به روش‌های تدریس آنان محدود نمی‌شود، بلکه به ویژگی‌های شخصی و توانمندی‌های زبانی خود دبیران نیز گسترش می‌یابد.

آنچه از بررسی منابع به دست می‌آید، حاکی از آن است که رویکرد مبتنی بر هوش‌های چندگانه گاردنر، چارچوبی کارآمد برای طراحی فعالیت‌های آموزشی در جهت تقویت هوش کلامی فراهم می‌آورد-۱۳. دبیرانی که از این رویکرد استفاده می‌کنند، با بهره‌گیری از فعالیت‌های متنوعی چون داستان‌گویی، بحث، مناظره، ایفای نقش و پروژه‌های گروهی، بستری غنی برای تمرین و توسعه مهارت‌های کلامی دانش‌آموزان ایجاد می‌کنند- این فعالیت‌ها نه تنها به تقویت هوش کلامی کمک می‌کنند، بلکه انگیزه و علاقه دانش‌آموزان را به یادگیری زبان خارجی نیز افزایش می‌دهند-۱.

نکته قابل توجه دیگر، تأثیر متقابل هوش کلامی دبیر و توانمندی زبانی دانش‌آموزان است. دبیرانی که خود از هوش کلامی بالایی برخوردارند، الگوی مناسبی برای دانش‌آموزان محسوب می‌شوند و می‌توانند با ارائه توضیحات دقیق و شفاف، درک بهتری از مفاهیم زبانی به دانش‌آموزان ارائه دهند- این یافته با پژوهش‌های پیشین که نشان داده است هوش کلامی آموزگار با مهارت خواندن دانش‌آموزان رابطه مثبت دارد، همسو است-۲.

با این حال، چالش‌های موجود از جمله آگاهی محدود دبیران از نظریه هوش‌های چندگانه و محدودیت‌های ساختاری نظام آموزشی، می‌تواند مانع از تحقق کامل این نقش شود-۱۰- بنابراین، توانمندسازی دبیران از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی پیرامون نظریه هوش‌های چندگانه و روش‌های نوین تدریس، از ضرورت‌های اساسی به شمار می‌آید.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر نشان داد که دبیران زبان خارجی نقش تعیین‌کننده‌ای در تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان دوره اول دبیرستان دارند. این نقش از طریق ایجاد محیط آموزشی تعاملی، استفاده از فعالیت‌های مبتنی بر هوش کلامی زبانی، ارائه بازخورد سازنده، توجه به تفاوت‌های فردی، و نیز بهره‌مندی از هوش کلامی بالای خود دبیران تحقق می‌یابد. با این حال، چالش‌هایی همچون آگاهی محدود دبیران از رویکرد هوش‌های چندگانه و محدودیت‌های ساختاری نظام آموزشی، بر کیفیت این نقش تأثیر می‌گذارد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. توانمندسازی دبیران: برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت برای دبیران زبان خارجی با محوریت نظریه هوش‌های چندگانه گاردنر و کاربرت آن در آموزش زبان، به منظور افزایش آگاهی و مهارت آنان در شناسایی و پرورش هوش کلامی دانش‌آموزان.

۲. تنوع بخشی به روش‌های تدریس: تشویق دبیران به استفاده از فعالیت‌های متنوع مبتنی بر هوش کلامی زبانی مانند داستان‌گویی، بحث‌های کلاسی، مناظره، ایفای نقش، و پروژه‌های نوشتاری و گفتاری.

۳. بازنگری در محتوای کتاب‌های درسی: توجه بیشتر به تنوع هوش‌های چندگانه در طراحی کتاب‌های درسی زبان خارجی دوره اول دبیرستان و گنجاندن فعالیت‌هایی که هوش کلامی زبانی را در کنار سایر هوش‌ها تقویت کنند.
۴. ارتقای هوش کلامی دبیران: توجه به توانمندی‌های زبانی و کلامی دبیران در فرایند گزینش و استخدام، و نیز ارائه برنامه‌های توانمندسازی برای تقویت این مهارت‌ها در دبیران شاغل.
۵. اصلاح ساختار کلاس‌ها: کاهش تعداد دانش‌آموزان در کلاس‌های زبان خارجی و افزایش ساعات آموزشی به منظور فراهم آوردن فرصت کافی برای فعالیت‌های تعاملی و فردی‌سازی آموزش.
۶. انجام پژوهش‌های بیشتر: توصیه به انجام پژوهش‌های تجربی و میدانی برای بررسی تأثیر دقیق‌تر روش‌های مختلف تدریس بر تقویت هوش کلامی دانش‌آموزان و نیز شناسایی عوامل مؤثر دیگر در این زمینه.

منابع

- روشنائی، دانیال و مبین. (۱۴۰۴). مقاله بهبود مهارت‌های زبانی از طریق تقویت هوش کلامی: راهکارهای عملی برای معلمان و زبان‌آموزان. کنفرانس ملی زبان‌شناسی کاربردی.
- ساعدی، سیده ماریا. (۱۴۰۴). کاربست روش‌های نوین تدریس در ارتقاء یادگیری زبان و درک مفاهیم ادبی. نشریه علمی پژوهشی SID-.
- ندیمی، ویدا. (۱۴۰۲). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر تقویت و رشد هوش کلامی دانش‌آموزان. دومین همایش ملی فرهنگ با تأکید بر تربیت. ۲۰
- مقاله بررسی نقش دبیر زبان انگلیسی در توسعه انگیزه و علاقه به یادگیری زبان در دانش‌آموزان دوره متوسطه. (۱۴۰۳). کنفرانس ملی آموزش زبان فارسی. ۱۰
- مقاله ارتباط هوش کلامی آموزگار با مهارت خواندن دانش‌آموزان. (۱۴۰۱). دومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و علوم انسانی. ۲۰
- مقاله کاربرد هوش‌های چندگانه در کتاب جدید «زبان انگلیسی دوره اول». (۱۴۰۰. Civilica.).

Sedláčková, D. (2022). Multiple Intelligences and Development of English Language Skills at Lower Secondary School. Univerzita Palackého v Olomouci.-13

Rahayu, R. (2016). Using Verbal Linguistic Intelligence Activity to Teach Narrative Text for Improving Speaking Ability of Grade 8 Junior High School Students. Universitas Negeri Padang.-35

Gardner, H. (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. Basic Books.

Armstrong, T. (2000). Multiple Intelligences in the Classroom (2nd ed.). ASCD.